

Jan Łach

"Die Apostelgeschichte", cz. II :
"Kommentar zu Kap. 9,1-28,31",
Gerhard Schneider,
Freiburg-Basel-Wien 1982 : [recenzja]

Collectanea Theologica 54/1, 181-183

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

części drugiego listu do Koryntian, jak też hipotetycznej kolejności listów do Kor wraz z tzw. listem o „nieczystości” oraz listem „jez”.

Na temat listów pasterskich autor książki zapoznaje z racjami, które mogą przemawiać za napisaniem ich jeszcze w czasach działalności Pawła, ale uważa za słuszniejsze te racje, które upatrują powstanie ich dopiero po śmierci Apostoła Narodów. Szczególnie ważne w tym względzie są kryteria wewnętrzne.

Bardzo interesujące, choć ujmowane również nadzwyczaj zwięźle, są syntezy teologiczne poszczególnych listów (*Theologische Bedeutung*). Najbardziej interesujące w tym względzie są dane z listów pasterskich, które powstały ok. 100 roku, a w ten sposób ukazują problem młodego Kościoła tego czasu.

Kolejną zajmuje się O. Knoch listem do Hebrajczyków. Na temat tej księgi biblijnej powtarza on znane skądinąd poglądy. Interesujące jest jednak jego spostrzeżenie na temat przeznaczenia listu. Na podstawie końcowego stwierdzenia nie znanego nam autora, jakie zawiera się w Hebr 13,18—25, można wnioskować, że mamy do czynienia nie z rozprawą teologiczną, ale rzeczywistym listem skierowanym do określonego kręgu odbiorców przeżywających konkretne trudności, którym należało zaradzić. Starał się im przeciwstawić i udzielić wskazówek, jak je należy przezwyciężyć, najprawdopodobniej słynny Apollos z Aleksandrii (Dz 18,24nn.), choć nie mamy na to pewnych świadectw w tradycji. Znaczenie teologiczne listu jest wyjątkowe: właśnie w tym liście opracowano wszechstronnie problem Chrystusowego kapłaństwa oraz sens wędrówki eschatycznego ludu Bożego zmierzającego do ostatecznego celu, jakim jest udział w bogactwie dóbr wiecznych wysłużonych przez Najwyższego Kapłana Nowego Przymierza.

O listach katolickich informuje O. Knoch krótko. Zaznacza na początku, co rozumiano pod określeniem „katolickie”, że określenie to odnosiło się zasadniczo tylko do I listu Jana, że są to wczesnochrześcijańskie „świadczenia” myślenia teologicznego i motywacji postępowania moralnego. Potem przechodzi do prezentowania poszczególnych listów. Prezentację tę ujmuje w następujących punktach: autor; kanoniczność; autentyczność; treść; paralelizm wypowiedzi zawartych w liście z wypowiedziami w innych księgach biblijnych; problematyka teologiczna listu. Nie są one formułowane jednakowo i w tym samym porządku. Ich kolejność i treść uzależniona jest od tego, co dotąd traktowano jako problem charakterystyczny danego listu.

Właściwie nic nowego nie dowiadujemy się z omówienia księgi Apokalipsy. Uważam nawet, że opracowanie to — dokonane w pośpiechu — zawiera zagadnienia źle postawione, np. proroctwo czy fikcja literacka jest tematem nie łączącym się ściśle z omówieniem znaczenia teologicznego księgi. Jej założenia teologiczne bowiem bardziej wskazują na opracowanie literackie, aniżeli na relację profetycznych wizji ich autora.

Pomimo braków dzieło O. Knocha zasługuje na uwagę i może być pożyteczną lekturą dla tych, którzy nie studiowali systematycznie teologii, ale czytają systematycznie księgi Nowego Testamentu.

ks. Jan Łach, Warszawa

Gerhard SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, część II: *Kommentar zu Kap. 9,1—28,31*, Freiburg-Basel-Wien 1982, Verlag Herder, s. 440 (*Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament*, t. V/1).

Pierwszy tom komentarza do Dziejów Apostolskich w serii teologicznych komentarzy do ksiąg Nowego Testamentu, drukowanych przez zasłużoną oficynę wydawniczą Herdera, ukazał się w roku 1980. Recenzję tego

dzieła publikowano w *Collectanea Theologica* 52 (1982) z. 1, 213—215. Omówienie niniejszej części drugiej komentarza siłą rzeczy łączy się z tym, co podano w recenzji pierwszej części dzieła Schneidera.

Komentarz, jak sam autor wyznaje, powstawał dłużej niż przez siedem lat. Tyle czasu wymagało napisanie wstępu, obszernego komentarza opisów zawartych w pierwszej części Dziejów Apostolskich poświęconych powstawaniu Kościoła i pracy apostołskiej szczególnie Księcia Apostołów — Piotra, a następnie komentowanie Łukaszkowych opisów działalności Apostoła Narodów — Pawła, któremu Schneider poświęcił drugą część swej pracy.

W części tej autor już nie zajmuje się problematyką ogólną całości, lecz przystępuje bezpośrednio do objaśnień zawartych w tekście Dz rr. 9—28. Poprzedza je jedynie bibliografią, która uzupełnia wykaz zawarty w części pierwszej. Znaczna ilość przytoczonych tu pozycji mogła być już umieszczona w pierwszej części komentarza. Ponieważ jednak jego autor dotarł do nich później, słusznie zamieścił je w drugiej części. Obok tych książek i artykułów, które należało zamieścić w spisie pierwszej części, zauważamy ciekawe komentarze i tytuły opracowań z ostatnich dwu lat, co dowodzi, że Dziejami Łukasza zainteresowano się w dużej mierze właśnie teraz. Tłumaczy się to ogólną tendencją powrotu do dziejów pierwotnego Kościoła i rozwijającej się, w sposób zaskakująco szybki, teologii Dziejów. Nie dziwi to nikogo, kto wie, że we współczesnej myśli chrześcijańskiej często wraca się do jej źródeł. Wielka ilość literatury przedmiotu pojawia się także z racji na ciągle aktualną osobowość i dzieło życia św. Pawła.

Schneider układa swój komentarz według prostego i przyjętego powszechnie schematu: naprzód zamieszcza literaturę tyczącą omawianego odcinka tekstu, następnie przytacza swój własny przekład, który w przypisach zaopatruje „krytyką tekstu” (ta jest w przypadku Dziejów znaczna z powodu istnienia w starożytności „dwóch wersji” tego dzieła) następnie krótko omawia problematykę literacką zwracając słusznie uwagę na tzw. *loci paralleli* oraz streszczając dyskusję wokół niektórych zagadnień podejmowanych w szczegółowych opracowaniach, wreszcie komentuje tekst. W komentarzu uwzględnia on tak problematykę historyczną, jak w sposób wyczerpujący — teologiczną. Ta ostatnia jest stosunkowo nowa, gdy chodzi o Dzieje Apostolskie, które zwykle rozpatrywano jako rejestrację licznych zdarzeń w pierwszych dziesiątkach życia Kościoła. Przy jej opracowaniu korzystał autor z najnowszych pozycji, których jest wiele. Autor nie doszukuje się w omawianych odcinkach tekstów jakiejś jednej myśli wiążącej. Rolę tę spełnia dobrze tytuł przyjęty dla każdej perykopy.

Niektóre zagadnienia omawia Schneider szerzej w specjalnych ekskursach. W drugiej części komentarza są tylko dwa krótkie ekskursy, pierwszy pt. *Paulus* (s. 41—45), drugi pt. *Apostelkonzil und Aposteldekret* (s. 189—192). W ekskursach tych nie powtarza tego, co się mieści w komentarzu na temat odnośnych perykop, ale rozwija szczegółowy problem, który uznał za kluczowy. W pierwszym interesuje autora postać Apostołów Narodów. Choć tak krótkie jest ujęcie problematyki Pawła, umieszczono w nim wszystko, co charakteryzuje osobowość i duchowe przymioty Pawła, z uwzględnieniem oczywiście wszystkich najważniejszych danych historii. Nie pominął tu autor także zagadnień spornych, które były przedmiotem dyskusji, zwłaszcza w wieku ubiegłym i w początkach obecnego stulecia. Wszak dotyczyły one tylko w pierwszej fazie spraw historycznych, a w dalszych etapach jej rozwoju — kwestii teologicznych.

W drugim ekskursie autor skupił uwagę na fakcie „zebrania” apostołskiego w Jerozolimie i treści dekretu, będącego przedmiotem dyskusji na tym „zebraniu”. Problem pierwszy — to odpowiedź na pytanie (pozytywna w opracowaniu), czy jest to to samo „zebranie”, o którym czytamy w Gal 2,1—10, zaś drugi, to sposób rozwiązania proponowanego w kwestii obrze-

zania i tzw. kwestii antiocheńskiej. Autor komentarza sądzi, że dekret niekoniecznie jest wyrazem tego, co omawiano na pierwszym „soborze”, a raczej odtwarza sytuację, jaka wytworzyła się w gminie antiocheńskiej pod wpływem nacisku chrześcijan pochodzących z pogaństwa.

Na pozytywną ocenę w komentarzu zasługują rejestry dodane na końcu książki: wykaz omówionych słów greckich (s. 422—433), wykaz imion autorów starożytnych (s. 433—436) oraz wykaz imion i miejscowości uwzględnionych w komentarzu (s. 437—440). Brak niestety wykazu autorów cytowanych w całym dziele.

Schneider usprawiedliwia to opuszczenie faktem umieszczenia spisu literatury na początku obu części komentarza. Usprawiedliwia też pominiecie rejestru *loci biblici* tym, że książka znacznie zwiększyłaby swoją objętość, ale to usprawiedliwienie nie jest wystarczające, gdy celem książki nie jest oddanie jej do lektury ciągłej, ale wrywkowej na interesujący temat narzucony przez Biblię.

Dotychczas mieliśmy do dyspozycji tylko jeden obszerny i wszechstronny komentarz do Dziejów E. Haenchena, *Die Apostelgeschichte*, Göttingen⁷ 1977. Obecnie otrzymaliśmy obszerny i nowszy o teologiczne ujęcia komentarz G. Schneidera. Za to należy się autorowi szczerze podziękowanie.

Ks. Jan Łach, Warszawa

Raymond WINLING, *La théologie contemporaine (1945—1980)*, Paris 1983, Le Centurion, s. 477.

Zainteresowani współczesną teologią przyjmą z dużym zadowoleniem pracę R. Winlinga, profesora na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Strasburgu, specjalizującego się w historii doktryn teologicznych. Daje on diachroniczny (obejmuje okres od 1948 do 1980) przegląd współczesnej teologii łącznie z czynnikami ją warunkującymi i prowokującymi, pokazuje jej miejsce we współczesnej kulturze, wydobywa wiodące tematy, ukazuje dzieła i wydarzenia o charakterze przełomowym oraz osoby odgrywające rolę pierwszoplanową. Książka Winlinga nie jest pierwszą próbą nakreślenia panoramy współczesnej teologii. Po wysoce kompetentnej pracy R. Auberta (*La théologie catholique au milieu du XX^e siècle*, 1954) ukazało się szereg prac retrospektywnych (nie pozbawionych zresztą często także ambicji perspektywicznych), jak *Fragen der Theologie* pod redakcją J. Feinera i J. Trütscha (1957), *Katholische Theologie gestern und heute* A. Kolpinga (1964), *Bilan de la théologie du XX^e siècle* (R. Van der Gucht, H. Vorgrimler, 1970), *Les chemins de la théologie dans le monde de ce temps* (H. Denis, 1977), *Au pays de la théologie* (M. Neusch, B. Chenu, 1979) czy wreszcie *Tendenzen der katholischen Theologie* (G. Kaufmann, 1979). Zaletą pracy Winlinga jest nie tylko doprowadzenie obrazu do roku 1980. Przyjmuje on bowiem własny, typowo historyczny punkt widzenia, chcąc w ewolucji teologii wyśledzić linie przewodnie, pokazać kształtujące się osie badawcze i zmieniające się perspektywy.

Autor dzieli omawiany okres na trzy fazy. Pierwsza to lata 1945—1958, charakteryzujące się napięciem między teologią „oficjalną” i teologią „odnowioną”. Druga sięga roku 1965: teologia stoi pod wpływem soboru, pobudzona przezeń zmierza do przestudiowania jego nauki. Wreszcie trzecia, od r. 1965: nie zadowala się już komentowaniem tekstów soborowych, lecz podejmuje zagadnienia nie pogłębione przez sobór, usiłuje stawić czoło problemom współczesności — okres zwany przez niektórych „wybuchem teologii”. Omawianie pierwszego okresu autor zaczyna od rzutu oka na świat zmieniający się pod wpływem osiągnięć fizyki, astronomii, chemii, a zwłaszcza biologii. Zmienia się stosunek człowieka do otoczenia, kształtują się nowe formy życia społecznego. Sprawy to wielokrotnie opisywa-